

Razstava je bila razdeljena na šest tematskih področij.

Foto: Matjaž Wenzel, Maribor, september 2012

»GLEDAT, KAJ DELAJO« – SLOVENCİ IN SLOVENKE NA ŠTAJERSKEM Razstava v sodelovanju z Evropsko prestolnico kulture Maribor 2012¹

V program Evropske prestolnice kulture Maribor 2012 je vključena tudi Pavlova hiša, ki se je med 20. julijem in 15. septembrom 2012 predstavila z veliko razstavo o slovenski zgodovini avstrijske Štajerske. Asociacije z znano slovensko ljudsko pesmijo Gremo na Štajersko so ob naslovu razstave »Gledat, kaj delajo« povsem upravičene. Ne nanašajo se ne na poreklo pesmi (je ljudska pesem z Gorenjskega) ne na njeno vsebino (fant hoče obiskati svoje tri ljubice). Kot naslov, primeren za razstavo, se je ponudil samo en verz pesmi, ki poziva: pogledjmo, kaj delajo. Celotna razstava je temeljila na ogledu, zaznavanju, preučevanju in je vabila obiskovalke in obiskovalce, da se podajo na vizualno potovanje. Skozi vseh šest tematskih področij jih je vodil daljnogled kot vodilni razstavni motiv.

Staro poslopje, velik izziv: »Velika kavarna« na Glavnem trgu

Kolikor je »Grand Café« na mariborskem Glavnem trgu elegantna kavarna, polna zgodovine, toliko je tudi izziv za vse, ki hočejo v njej pripraviti razstavo. Kratek izlet v njeno preteklost pove, da je bila »Hiša ob mostu« leta 1913 zgrajena kot Theresienhof, Terezijin dvorec, ki je pod svojo streho gostil takrat največjo in najlepšo kavarno v mestu. Ob ogledu starih razglednic si zlahka zamislimo, da bi stala v Pragi ali na Dunaju. Pozneje je imelo neko podjetje za igre na srečo v njej Casino, ki so ga radi obiskovali tudi gostje iz Avstrije. Po stečaju podjetja sta bila pritličje in prvo nadstropje dolga leta prazna in prav nič lepa na pogled. Zdaj so poslopje ponovno oživil. V programskem sklopu Ključni

mesta EPK Maribor 2012 so hoteli poslopju, ki je še vedno znano kot »Velika kavarna«, vdihniti novo življenje. Pionirji tega drznega početja so bili ljudje, ki so odprli prvo razstavo celotne trilogije.²

O vsebini razstave

Cilj razstave je bil prikazati skupno zgodovino, ki povezuje Štajersko, ob tem pa posebno pozornost posvetiti tudi današnjim dogodkom. Razstavo, ki je želela biti znanstvena, je dopolnjevalo obširno slikovno gradivo, tonski dokumenti in filmi. Pozitivni vpisi v knjigo gostov dokazujejo uspešnost koncepta. Število obiskovalcev iz Slovenije je bilo približno enako številu obiskovalcev iz Avstrije.

Izhodišče mariborske razstave je bila stalna razstava v Pavlovi hiši, ki sta jo leta 1997 na panojih oblikovala dr. Christian Promitzer in mag. Christian Stenner in sta jo za to priložnost razširila in aktualizirala. Dr. Promitzer, zgodovinar na Univerzi Karla Franca v Gradcu, je za to priložnost predelal znanstveni del o slovenski zgodovini Štajerske s poudarkom na dvojezičnih območjih ob meji v smeri Lučan, Sobote in okoliških krajev ter ga pripravil za razstavo v Mariboru.

Obiskovalke in obiskovalci so bili spričo številnih štajerskih krajevnih, ledinskih in gorskih imen takoj na začetku soočeni s slovansko naselitvijo Štajerske. Nekatera imena se šele po dalj-

² Prva iz serije razstav je bila razstava Nemci in Maribor / Die Deutschen und Marburg, sledila ji je razstava »Gledat, kaj delajo – Schauen, was sie machen«, 27. oktobra 2012 pa so odprli razstavo Srce in možgani naše kulture: Meščanstvo na slovenskem Štajerskem med vojnami, ki sta jo pripravila Muzej narodne osvoboditve Maribor in Muzej novejšje zgodovine Celje. Razstava temelji na nasprotju med zasebnim in javnim ter na fotoalbumih in predmetih posameznih meščanov.

¹ Izvirnik članka je objavljen v *Koroškem koledarju 2013*, str. 153–155 (ur. Irena Destovnik, Celovec: Slovenska prosvetna zveza in Založba Drava). Prevod iz nemškega jezika: Peter Wieser (op. ur.).

* Mag. Elisabeth Arlt, umetnostna zgodovinarica in zgodovinarica. Kulturno društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša, Avstrija, 8490 Bad Radkersburg, Laafeld/Potrna 30, E-naslov: elisabeth@mur.at

šem premisleku izkažejo, da so slovenskega izvora, druga pa so bolj nedvoumna. Razstava je bila razdeljena na šest tematskih področij. V prvem so bili predstavljeni zgodovina in sedanost petih dvojezičnih vasi v okolici mesta Bad Radkersburg (ki je bil vedno enojezičen) ter slovanski Gradev, v katerem je bila v medvojnem času celo *windische Herrengasse* ('slovenska gosposka ulica'). Tako so pogovorno imenovali Moserhofgasse v graškem okraju St. Peter, kjer so prebivali skoraj samo slovenski rokodelci in »kjer skorajda nisi slišal nemške besede«, kot je v svojih spominih na otroštvo v knjigi *Der Mond im Apfelgarten* (Luna v sadovnjaku) zapisal graški pesnik slovenskega porekla, Alois Hergouth (1980). Naslednje teme so bile delovna migracija, biografije slavnih osebnosti, ki so na neki način povezani z (avstrijsko) Štajersko in Gradcem. Med njimi naj omenim samo znanega štajerskega kolesarskega pionirja Johanna Pucha, ki je bil kot Janez Puh rojen v Slovenskih goricah in je svoje slovensko poreklo vedno tajil. Zanimivo je, da imajo Pu(c)ha tako Avstrijci kot Slovenci za svojega rojaka.

Obhod razstave je sklenil veliki tematski krog z naslovom Dejavnosti danes. V njem smo prikazali raznolike dejavnosti, od slovenskega šolskega pouka in dvojezičnega zborovskega petja tja do številnih društev in slovenskih maš v graški cerkvi Marije

Pomočnice (Mariahilferkirche). Temo je zaokrožil film Davida Kranzelbinderja z intervjuji s Slovenci in Slovenkami, ki iz različnih razlogov živijo na (avstrijskem) Štajerskem.

Na razstavi sta bila natančno predstavljena tudi Pavlova hiša, dvojezični kulturni center v Potrni (Laafeldu) pri Bad Radkersburgu, in Kulturno društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko, ki se zavzema za uresničitev pravic slovenske narodne skupnosti na Štajerskem, zagotovljenih v členu 7 avstrijske državne pogodbe. Pri raziskovanju in pridobivanju gradiva so nam pomagale številne javne ustanove v Gradcu, med njimi Inštitut za slavistiko in Inštitut za zgodovino na Univerzi Karla Franca, deželni arhiv, deželna knjižnica in škofijski arhiv. Tudi precejšnje število zasebnikov nam je posodilo svoje osebne predmete. Številne stike, vzpostavljene med raziskovanjem in poizvedovanjem, ohranjamo tudi po koncu razstave.

Zanimivi so bili odzivi slovenskih obiskovalcev razstave. Mnogi doslej sploh niso vedeli, da na Štajerskem živi slovensko govoreča manjšina, saj je večina poznala samo koroške Slovence.

Literatura

HERGOUTH, Alois: *Der Mond im Apfelgarten: Aus meinem Leben*. Gradec, Dunaj in Köln: Verlag Styria, 1980.

KULTURNO DRUŠTVO ČLEN VII ZA AVSTRIJSKO ŠTAJERSKO

Neutrudno posredovanje med manjšino in večino¹

Pravno priznanje štajerskih Slovencev za samostojni del etnične skupnosti, razširitev jezikovnega pouka ter kulturno, izobraževalno in raziskovalno delo so glavni cilji Kulturnega društva člen VII za avstrijsko Štajersko. Na vseh omenjenih področjih so bili od ustanovitve društva leta 1988 do danes doseženi znatni uspehi.

Največji uspeh po dolgoletnih pravnih prizadevanjih je bilo prav gotovo priznanje štajerskih Slovencev za del etnične skupnosti. Decembra 2003 je Urad zveznega kanclerja na Dunaju štajerske Slovence prvič sprejel v Sosvet za slovensko narodno skupnost. Izvršni odbor za štiriletno mandatno obdobje šteje 16 članov in je sestavljen iz osmih predstavnikov političnih strank in Cerkve kot tudi osmih predstavnikov organizacij etničnih skupnosti. Te mandate sta si do sedaj delili ZSO – Zveza slovenskih organizacij in NSKS – Narodni svet koroških Slovencev. Sedaj sta se jim s po enim mandatom pridružila še SKS – Skupnost koroških Slovencev in Slovenk in Kulturno društvo člen VII za avstrijsko Štajersko. Prvi sprejem štajerskega predstavnika v sosvet je mogoče razumeti kot formalno priznanje slovenske manjšine na avstrijskem Štajerskem, in to tako na zvezni kot zlasti deželni ravni. Vse pravice, ki jih zagotavlja sedmi člen avstrijske držav-

ne pogodbe – namreč kot samostojne etnične skupnosti – pa s tem seveda še niso uresničene.

Ob zadnjem popisu prebivalstva, ki je še vključeval vprašanje o pogovornem jeziku, leta 2001, je 2.200 oseb kot pogovorni jezik navedlo slovenščino, leta 1991 je bilo takih oseb le 1.695. To pomeni, da se zavest in predstava o sebi kot pomembnem sestavnem delu multiple identitete v južnih in jugovzhodnih štajerskih obmejnih občinah ponovno povečuje, predvsem pa rezultat popisa prebivalstva zavrača glasove, ki so imeli slovensko identiteto Štajerske za nekaj, kar kmalu ne bo več dokazljivo.

Omenjeni razvoj potrjujeta naraščajoči interes za pouk slovenščine, ki se ga – do sedaj z le redkimi izjemami – ponuja v šolah na obmejnem območju žal le kot izbirni predmet, pa tudi sklenitev številnih šolskih partnerstev vzdolž štajersko-slovenske meje. V šolskem letu 2009/10 je pouk slovenščine obiskovalo 350 šolarik in šolarjev. Pionir med njimi z že dolgoletno tradicijo je osnovna šola v Arnfelsu/Arnežu s prizadevnim učiteljem Ernstom Körblerjem: ob učenju slovenščine s partnersko šolo iz slovenske občine Muta organizirajo skupne šolske predstave, gledališke in športne igre in ekskurzije. Na območju Radgone slovenščino na osnovnih šolah že nekaj let poučujeta Maria Hirz in Željka Papič; k pouku se vsako leto prijavi več učencev. V Pavlovi hiši organizirano kulturno in izobraževalno delo društva se nenehno

¹ Članek je nastal na podlagi dela besedila iz publikacije Pavelhaus = Pavlova hiša = Pavel House (Arlt in Weitlaner 2010).

* Mag. Elisabeth Arlt, umetnostna zgodovinarica in zgodovinarica, Kulturno društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša. A-8490 Bad Radkersburg, Laafeld/Potrna 30, E-naslov: elisabeth@mur.at; mag. Susanne Weitlaner, učiteljica slovenskega jezika. Kulturno društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša. A-8490 Bad Radkersburg, Laafeld/Potrna 30, E-naslov: pavel@mur.at